

Г.Т.Аюпова¹, Г.М.Исмаилова¹
Б.К.Оспанова¹, М.Е.Мазанбекова²

¹Әлихан Бөкейхан университеті, Семей, Қазақстан

²Сырдария университеті, Жетісай, Қазақстан
(E-mail: gulbarshin63@mail.ru, gm-1978@mail.ru,

³sandorik84bk@mail.ru, mika_98.14@mail.ru)

Инклюзивті білім беру жағдайында болашақ педагогтарды даярлау мәселелері

Аңдатпа. Мақалада инклюзивті білім беру жағдайында болашақ педагогтарды ерекше білім беру қажеттілігі бар балалармен жұмыс жасау мәселелері қарастырылған. Осыған байланысты, инклюзивті білім беру балаларға бағытталған әдіснаманы дамытуға ұмтылу жолында және барлық балалар әр түрлі оқу қажеттіліктері бар жеке тұлға екенін мойындайды. Инклюзивті білім беру оқытудың әртүрлі қажеттіліктерін қанағаттандыру үшін икемді болатын оқыту мен оқытуға деген көзқарасты дамытуды іздеуде. Егер инклюзивтік білім беруді енгізетін өзгерістердің нәтижесінде оқыту тиімдірек болса, онда осы жетістіктің оң үрдісі барлық балаларға оң әсерін тигізеді. Бүгінгі таңда инклюзивті білім беру туралы қатысушылардың құрамы туралы көптеген пікірлер бар. Айта кету керек, бұл мәселені талқылау нәтижелерінің сапасы осы білім беру саласындағы процестің тиімділігін іске асырудан төмен. Осылайша, инклюзивті білім беру ортасы ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды оқытуға, тәрбиелеуге және олардың жеке дамуына құндылық қатынасы жүйесімен, бұқаралық білім беру мекемелеріндегі олардың тіршілік әрекеті ресурстарының (қаражатының, ішкі және сыртқы жағдайларының) жиынтығымен және білім алушылардың жеке білім беру стратегиясына бағытталуымен сипатталады.

Түйін сөздер: білім беру, ерекше білім беру қажеттілігі бар балалар, инклюзивті білім беру, педагогтардың кәсіби дайындығы, педагогтардың кәсіби құзыреттілігі.

DOI: <https://doi.org/10.32523/2616-6895-2022-138-1-75-84>

Кіріспе.

Еліміздің білім беру реформасы контекстінде туындайтын әлеуметтік педагогикалық үдерісті түсіне отырып, ойлаудың жаңа тұжырымдамалық жүйесі бар педагогтарды даярлау қажеттілігі ЖОО-ның уақтылы хабардар болуы және қойылған міндеттерді толық қабылдауы болып табылатыны белгілі. Инклюзивті білім беру саласындағы тәжірибе мен зерттеулердің кең талдауы біздің қалыпты дамып келе жатқан құрдастарымызбен

бірге мүмкіндігі шектеулі балалардың біліміне оң әлеуметтік қатынасты қалыптастыруға мүмкіндік берді. Оқу орындарының өздері де маңызды орынға ие, өйткені оларды оқытудың жаңа моделіне дайындау жетістік критерийлерінің бірі болып табылады.

Негізгі бөлім.

Қазіргі уақытта Қазақстанның білім беру жүйесінде дені сау балаларды ғана емес, сондай-ақ әртүрлі әлеуметтік факторлар мен

әлеуметтену ерекшеліктерін ескере отырып, дамуы бұзылған балаларды оқытатын және тәрбиелейтін жоғары білікті педагогтарға қажеттілік бар. Бұл мәселе халықаралық және отандық құқықтық құжаттарда өте маңызды және ашық әрі нақты айқындалған. Дүниежүзілік мүгедектік туралы есепте инклюзивті білім беруді дамыту үшін жалпы білім беру мұғалімдерінің арнайы дайындығы маңызды екендігі айтылған [1,181 б]. Аталған құжатта: «Мемлекеттік жалпы мектеп мұғалімдерінің арнайы оқытылуы олардың сенімділігін нығайтып, мүгедек балаларды оқыту дағдыларын жақсарту мүмкін. Инклюзия қағидалары мұғалімдерді дайындау бағдарламаларына ендірілуі және мұғалімдерге инклюзивті білім беру саласында кәсіби білім мен тәжірибе алмасуға мүмкіндік беретін басқа да бастамалармен қосылуы керек», – деп көрсетілген.

Біздің еліміздегі білім беру саясатының өзекті мәселелеріне: кәсіптік даярлаудың сапасын жақсарту мен жетілдіру, біліммен қамтамасыз етудің ғылыми-әдістемелік жүйесін түбегейлі жаңарту, оқытудың формалары мен әдістерінің түрлерін өзгерту, ондағы алдыңғы қатарлы тәжірибелері мен қазіргі қоғамның сұраныстарының алшақтығын жою, білімдегі жаңашылдықты саралау, білімді жетілдіру үдерісіндегі үздіксіздікті қамтамасыз етуде оның маңыздылығын арттыру және қазіргі заман техникасы мен технологиясын жоғары деңгейде қолдана білу тағы басқа мәселелер енеді [2,32 б].

Ерекше қажеттіліктері бар балаларға арналған білім беру бағдарламаларының тиімділігі адамның жас және медициналық қиындықтарының бастапқы нүктесін анықтаудан басталады. Мүмкіндігі шектеулі адамдарды қолдауға бағытталған құқықтық құжаттарды талдау барысында бұл құқықтық құжаттар инклюзивті білім беруді дамытуға негіз болған құқықтық реформалар екендігі анықталды. Инклюзивті білім берудің әлемге әйгілі түрі бүкіл әлемдегі әйгілі арнайы мекемелерде қолданылады. Қазіргі жағдайда инклюзивті білім беру барлық балаларды оқытудың перспективалы нысаны болып табылады, өйткені инклюзивті білім беру процесі әр баланың

білім беру қажеттіліктеріне сәйкес келетін білім беру қызметін барабар ұйымдастыруды қамтиды. Сонымен бірге оқушылардың әлеуметтену мүмкіндіктері, олардың қоғаммен қарым-қатынас жолдары едәуір кеңейіп, әр баланың қоғамға кірігуі үшін қажетті алғышарттар қалыптасты.

Мысалы, Батыс елдері (Канада, АҚШ, Ұлыбритания) балаларға инклюзивті білім берудің ерте тарихы бар Ресеймен салыстырғанда инклюзивті білім берудің теориясы мен практикасын қалыптастырады. Бұл елдерде инклюзивті оқыту стратегиясын жүзеге асыру-қалыпты емес балалар үшін инклюзивті білім берудің жаппай тәжірибесін тиімді ұйымдастыру және зерттеу, орта мектеп құрылымдарындағы типтік емес балалар үшін тиімді технология және инклюзивті білім берудің барлық аспектілерін қамтиды.

В. С. Митинаның зерттеуі бойынша, бүгінгі таңда Ресейде инклюзивті білім берудің даму деңгейі көптеген объективті және субъективті себептерге байланысты жеткіліксіз, бұл отандық шындықтың нақты жағдайларын ескере отырып, басқа елдердің тәжірибесін зерттеу мен қолдануды қажет етеді. Осы елдер мен Ресейдегі инклюзивті білім беру теорияларын, әдістері мен ұйымдарын салыстырмалы талдауға қызығушылық келесі себептерге байланысты:

- Батыс елдері (Канада, АҚШ, Ұлыбритания) мен Ресей мыңжылдық даму мақсаттарына қол жеткізуді көздейді, сондықтан салыстырмалы талдау инклюзивтік білім беруді дамытудың отандық тәжірибесін толықтыруға мүмкіндік береді;

- Батыста инклюзивті білім беру жүйесін құрудың белгілі бір дәстүрі бар, ол осы елдердің оң тәжірибесін отандық нақты жағдайларды ескере отырып пайдалануға мүмкіндік береді;

- Батыс елдері (Канада, АҚШ, Ұлыбритания) инклюзивтік білім беру практикасының барлық қатысушылары үшін жақсы әлеуметтік-субъектілік позицияны қамтамасыз етеді, бұл инклюзивтік білім беру процесінде оқытудың тиімділігін айтарлықтай арттырады;

- Батыс елдерінде (Канада, АҚШ, Ұлыбритания) типтік емес балаларды жалпы білім беру құрылымына енгізетін қуатты техникалық кітапхана бар, ол Ресейдегі ең жақсы инклюзивті білім беру технологияларын қалыптастыру үшін нұсқаулық бола алады [3, 13-26 б.].

1970-ші жылдардан бастап шетелде инновациялық білім беру бағдарламаларын әзірлеу және жүзеге асыру жалғасуда. Осы жобаларды жүзеге асыруға В.М. Полонский үлкен үлес қосты. Соңғы тәжірибеге қарамастан, бұл саладағы тәжірибе өте үлкен. Бұл білім беру саласындағы оқу-әдістемелік кешенді, заңнамалық базаны әзірлеуге, сондай-ақ осы жобаларды іске асыруды экономикалық және техникалық қамтамасыз етуге қатысты [4, 9-21 б.].

Т. Ю. Хотылева және Т.В. Ахутина жұмысында Еуропа мен АҚШ-тағы мүгедектердің жұмысының төрт негізгі бағытын қалыптастырды.

Олардың әрқайсысын қарастырайық:

1. Widening participation. Бұл саясат Ұлыбританияда үстемдік ететін Еуропа елдерінде қолданылады. Оның негізгі мақсаты-мүгедектер, этникалық азшылықтар және қоғамның осал топтары үшін білім беру мүмкіндіктерін кеңейту. Бұл саясат осы жобаларға қатысатын білім беру мекемелері үшін әртүрлі келісімдер мен қаржылық ынталандыру арқылы жүзеге асырылады.

2. Mains-treaming. Осыған байланысты мүгедектердің бос уақыт қызметі аясында халықпен тікелей қарым-қатынасының басымдығы ескеріледі.

3. Integration. Бұл барлық балалардың жеке, физикалық және психологиялық ерекшеліктерін ескере отырып, оқу процесіне тікелей қатысуын қамтиды.

4. Inclusion. Білім беру қызметінің бұл түрі әр түрлі жеке басының шектеулері мен қажеттіліктері бар адамдар қалыпты адамдармен қатар білім ала алады. Нәтижесінде инклюзивті білім беру кез-келген дискриминацияны жояды және оқу процесін барлығына ашық етеді. Бұған мектептерді жаңғырту, негізінен сынып бөлмелерін қайта

құру, сондай-ақ жаңа оқу бағдарламаларын әзірлеу есебінен қол жеткізіледі [5, 51-70 б.].

Н.М. Воскресенская өзінің зерттеуінде мүмкіндігі шектеулі адамдардың кәсіптік білім беру нысандары мен әдістерінде білім берудің инклюзивті тәсіліне назар аударады. Жалпы білім беретін мектептерде инклюзивті білім беруді енгізудің халықаралық тәжірибесі мүмкіндігі шектеулі адамдар үшін жаңа мүмкіндіктер ашты. Бүгінгі таңда бұл оқыту әдісі әлемнің 40-тан астам елінде қолданылады. Германияда, Норвегияда, Францияда, Испанияда, АҚШ-та, Канадада және басқа да дамыған елдерде мүмкіндігі шектеулі адамдарды тәрбиелеу мәселесі білімге инклюзивті тәсіл арқылы шешіледі [6, 60 б.].

Норвегияда психологиялық-педагогикалық көмек жүйесі заңды түрде құрылған және студенттердің ерекшеліктерін ескеретін жеке курстарды оқу құқығын білдіреді. Атап айтқанда, заң дамуында ауытқулары бар кез-келген баланың интеграцияланған мектептерде оқу құқығын қарастырады. Бұл жоспарды іске асыру үшін бірқатар шаралар әзірленіп, тиімді жұмыс істеуде. Олардың негізгісі-Т.В.Ахутина және Т.Ю.Хотылева қысқаша сипаттама және анықтамалар берген:

1. Ата-аналар мен сарапшылар арасында білімді тарату технологиясы. Бұл технология барлық мүмкіндігі шектеулі балалардың ата-аналары орналасқан ұйымдар арасында ақпарат таратуды көздейді. Бұл ақпарат парақшалар, брошюралар, мерзімді басылымдар, танымал ғылыми әдебиеттер түрінде таратылады.

2. Жалпы білім беру жүйесінде дамуында әртүрлі ауытқулары бар балаларға инклюзивті білім беру әдістері (Турретт синдромы, Аспергер синдромы, ақыл-ой кемістігі).

Германияда ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларға инклюзивті білім беру процесі эмпирикалық біліммен және ғылыми негізделген ұйымдастырушылық тәсілмен сипатталады. Италиядағыдай, кәсіби мамандардың, ата-аналардың және қоғам өкілдерінің пәнаралық командасы ерекше қолдау көрсетеді. Айта кету керек, мектептің барлық қызметкерлері табиғи, ашық және жақсы интерактивті атмосфераны құру үшін осы

процеске белсенді қатысады. Аптасына бір рет арнайы және жалпы білім беру мұғалімдері келесі аптаға жұмыс жоспарларын жасайды.

Х. Мюллер-Колленбергтің айтуынша, неміс педагогтарының жұмысы негізінен барлық балалардың білімге қол жетімділігінде, сондықтан балалардың көпшілігі жеке топта емес, сыныпта басшылық алады, бұл басқа балаларға жағымды әсер етеді. Алайда, ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды жеке қолдау сыныптан тыс және арнайы орталықтарда көрсетілуі мүмкін. Балаларды оқыту әдістері, оқу материалдары, педагогтер мен балалардың әртүрлі жұмыс формалары, сондай-ақ кез-келген әрекетке бөлінетін уақыт тұрғысынан икемді және жеке сараланған әдістер. Шетелдік зерттеушілер оқу іс-әрекетін ұйымдастырудағы негізгі принциптердің бірі шоғырлану және релаксация, бір қызмет түрін басқа қызмет түрімен алмастыру, мысалы, адамның шығармашылық белсенділігі екенін атап өтті. осылайша, бұл инклюзивті сыныптарда сыртқы және ішкі айырмашылықтар бар[7, 50-71б].Демек, осы инклюзивті сыныптарда сыртқы және ішкі дифференциация іске асырылады.

АҚШ-тағы инклюзивті білім беру процесінде педагогтар бұл балаларға арнайы қолдау көрсетуге көп көңіл бөледі. Шетелдік

зерттеушілердің пікірінше, В.А.Ардзинбаның дәлелі тұжырымдаманың теориялық негізі мен мектептің нақты тәжірибесі арасында біршама қайшылық тудырады [8,15 б].

Білім беру – барлық уақытта да мәдениеттің даму мен қызмет етуінің күрделі тарихи үдерісінің бөлігі болып қала береді. Н.Н. Малофеев қоғам мен мемлекеттердің ауытқуы бар адамдарға деген қарым-қатынас эволюциясын барлай отырып, оны 4 кезеңге бөліп қарастырады[9, 62 б].Ол кестені төменнен көруге болады (кесте-1).

Н.Г. Сигалдың айтуынша,педагогикалық әдебиеттерде мектепте инклюзияны қамтамасыз етудің әмбебап теориялық моделін ұсынған ағылшын ғалымдарының көзқарасы ұсынылған. Педагогтардың көзқарастарына сәйкес, инклюзивті білім беруді іске асыру үдерісі келесі ережелерді қарастыруы тиіс:

- ерекше білім беру қажеттілігі бар балалардың жеке сипаттамасына икемділік. Бұл балалар ешқашан олардың құрдастарынан алшақ болмауы, жалпы білім беру сыныптарына мәңсіз болмауы тиіс.
- олардың даралығына жауап беретін қондырғылардың тұтас кешенін қамтамасыз ету қажет;
- баланы орналастыру орнын анықтау баланың жеке даму деңгейін мұқият диагностикалаудың, жоспарлаудың және монито-

Кесте-1

Шетелдердегі ерекше білім беруді қажет ететін адамдарды оқытудың пайда болуы мен қалыптасу кезеңдері

Кезеңдері	Атауы	Уақыты	Кезеңдер сипаттамасы
1	Пайда болу кезеңі	Б.з.д. VII-XII ғ.	Ауытқуы бар балалардың құқықтық нормалары мен заңдылықтарын бекіту қажеттілігін жете түсінуі мен мойындауы
2	Оқыту мүмкіндігін жете түсіне бастауы	XII-XVII ғ.	Сенсорлық бұзылыстары бар балаларды оқыту, алғаш арнайы мекемелердің пайда болуы.
3	Барлық бұзылыстары бар балаларды оқыту қажеттілігінің бар екендігін түсіну	XX ғ. басы- XX ғ. 70 жылдары	Ауытқу түріне байланысты көмек қажет ететін балалардың барлығына қолдау көрсету
4	Арнайы білім беру үрдісінен қоғамға кіріктіру	XX ғ. 70 жылдары- қазіргі күнге дейін	«Нормаға келтіру моделінің» жүзеге асуы,арнайы білім беру үдерісінен жалпы білім беру үрдісіне өтуі

рингтің нәтижесі болып табылады және мектептің барлық балаларына мониторинг қалай жүзеге асырылатындығына тең;

- қажет болған жағдайда педагогикалық ұжымның ересек мүшесі тарапынан тиімді және икемді қолдауды пайдалану;

- жалпы және арнайы білім беретін екі педагогтың қосарлас жұмысын үйлесімді енгізу;

- мектеп ұжымының инклюзия идеяларын бөлу олардың идеологиясының маңызыды көрсеткіші болып табылады және бір қондырғыларда балалардың қажеттілігінің көптүрлілігімен байланысты туындайтын қиындықтарды тиімді шешуге олардың қабілеттерінің дамуына ықпал етеді;

- білім беру процесінде ерекше білім беру қажеттілігі бар балалардың үздіксіз алып жүру мектеп талаптары призмасы арқылы оның жетістіктерінің деңгейін, бастапқы әле-

уетін және ерекше білім беру қажеттілігі бар басқа балалардың жетістіктерін арттыруды қамтамасыз етуге бағытталған[10,112 б].

Инклюзивті мектеп-бұл ең алдымен рефлексивті белсенділігі бар мектеп. Балалардың құндылығын олардың айырмашылықтарымен қабылдау мен түсіну перспективасын өзгерту баланың өмірінің нақты жағдайларын терең талдауды, оның жеке басын жақсы тануға және оның әлеуетін дамытуға көмектесетін саналы күш-жігерді қажет етеді. Бұл процесті сәтті аяқтау қазіргі заманғы шетелдік педагогикамен байланысты келесі міндеттерді шешуді талап етеді:

- Ерте жастан оқытудың инклюзивті білім берудің базалық кезеңі ретіндегі рөлін күшейту;

- Инклюзивті білім беруді дамытудың негізгі тетігі ретінде ата-аналармен өзара әрекеттесу сапасын арттыру;

Кесте 2

Инклюзивті білім беруді түсіндіруде отандық зерттеушілердің ұстанымы

Автор	Инклюзивті білім туралы берген анықтамасы
1	2
Қазақстан Республикасында инклюзивті білім беруді дамытудың тұжырымдамалық тәсілдері	Инклюзивті білім беру- білім беру жүйесін тарату процесінің бір бөлігі болып табылады және балалардың сапалы білімге қол жеткізуін қамтамасыз етуге арналған. Ол ерекше білім берілуіне қажеттілігі бар балалардың физикалық, психологиялық, зияткерлік, мәдени, нәсілдік, тілдік және басқа да ерекшеліктеріне қарамастан, олар үшін сапалы білім беру ортасын қамтамасыз етеді, сапалы білім алу үшін олардың әлеуметтік бейімделуі мен қоғамға кірігуі үшін барлық кедергілерді жояды[11].
Сүлейменова Р.А.	Денсаулық жағдайына, әлеуметтік, этникалық және экономикалық жағдайына қарамастан барлық балалардың білім беру процесіне қатысуын көздейтін білім беру процесінің ажырамас бөлігі[12,64 б].
Мовкебаева З.А.	Жалпы білімнің қолжетімділігі мен барлық балалардың, оның ішінде мүмкіндігі шектеулі балалардың әртүрлі білім беру қажеттіліктеріне бейімделуінен тұратын жалпы білім беруді дамыту процесі [13,34-38 б].
Оралканова И.А.	Балалардың әртүрлі білім беру қажеттіліктерін түсіну, білім беру процесіне көбірек қатысу, жұртшылықты тарту және білім берудегі фрагментация мен дискриминацияны жою арқылы осы қажеттіліктерді қанағаттандыру үшін қызмет көрсету [14,62 б].
Рсалдинова А.К.	Ұлттық саясат білім беру ұйымдарының барлық түрлерінде мүгедектер үшін арнайы білім беру жағдайларын жасауға және қамтамасыз етуге, білім беру, әлеуметтік, түзету және дамыту қызметтерінің сапасын қамтамасыз етуге бағытталған [15,10 б].

- Инклюзивті білім берудің барлық қатысушыларының біліктілігін жүйелі түрде арттыру.

- «Білім» бағыты бойынша студенттердің кәсіби дайындығының білім беру бағдарламасын өзектендіру.

Инклюзивтік мектеп-бұл ең алдымен, үздіксіз рефлексивтік қызмет болып табылатын мектеп. Олардың айырмашылықтары бар балалардың құндылығын қабылдау мен мойындауға ракурстың өзгеруі бала тұратын нақты жағдайларға терең талдау жасауды, оның даралығын жақсы тануға және өзінің әлеуетін дамытуға көмектесу үшін саналы күш-жігерді талап етеді. Осы үдерістің сәтті өтуі қазіргі заманғы шетелдік педагогика үшін өзекті мынадай міндеттерді шешуді талап етеді:

- инклюзивті білім берудің іргелі сатысы ретінде ерте оқытудың рөлін күшейту;

- инклюзивті білім беруді дамытудағы жетекші тетік ретінде ата-аналармен ынтымақтастық сапасын арттыру;

- «Білім» бағыты бойынша студенттердің кәсіби дайындығының білім беру бағдарламасын өзектендіру.

БҰҰБҒЖМҰ-ның әдістемелік материалдарында көрсетілген инклюзивті білім беру тұжырымдамасы келесі анықтаманы береді: «Инклюзивті білім беру-бұл барлық балалар физикалық, психикалық, зияткерлік, мәдени, этникалық және басқа ерекшеліктеріне қарамастан, жалпы білім беру жүйесімен байланысты және өмір сүретін білім беру процесін ұйымдастыру. Бұл жағдайда мектеп арнайы білімнің қажеттіліктерін ескереді және оқушыға қажетті арнайы қолдау көрсетеді».

Ал, Саламанка Декларациясының құжатында былай делінген: «Бұл білім беру мекемелері жағдайында жүзеге асырылатын, балалардың тұрғылықты жері бойынша тиісті білім алу және оқыту құқығын қамтамасыз етуге негізделген білім беру қызметінің жүйесі», - делінген. (Саламанка, Испания, 1994)

Көріп отырғанымыздай, «инклюзив» терминінің анықтамасы отандық және шетелдік ғалымдардың еңбектерінде әртүрлі көзқарастардан қарастырылады. Ең танымал бағыт-

тарды қамтитын кейбіреулерін төмендегі кестеде көруге болады (кесте-2).

Кестеде берілген анықтамалардың түрлілігіне қарап, инклюзивті білім беруді түрлі тұрғыдан түсіндіру тәжірибесін байқаймыз.

С.К.Сейітқалиев атап өткендей, Қазақстандағы білім беру интеграциясының пайда болуы келесі факторларға байланысты: заңнамалық база жеткіліксіз және қарама-қайшылықтар болғанда, экономикадағы дағдарыстарда жүзеге асырылады, бірақ ол сау балалардың құқығын шектемейді.

Көп істелгеніне қарамастан, Т.И. Меерзон және И.В.Гусева зерттеулеріне сай, ресейлік білім беру жүйесіне инклюзияны енгізу мәселесі өзінің өзектілігін жоғалтпайды. Инклюзивті білім берудің қалыптасу процесінде дереу шешуді талап ететін бірқатар негізгі проблемалар анықталды.

Л.И. Плаксина пікірінше, инклюзивті білім беру процесіне тікелей қатысатын көптеген адамдар арнайы білім беру жүйесін негізсіз ғылыми және жедел түрде бұзады, бірақ денсаулық мүмкіндіктері шектеулі адамдардың әлеуметтік бейімделуі мен интеграциясы үшін балама жағдайлар жасамайды деп атап өтті.

Ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды оқытудағы сәтсіздіктердің себептерін жақсы түсіну үшін В.Р.Шмидт өзінің ғылыми еңбектерінде сипаттаған көп деңгейлі талдау әдісін қолданамыз. Ол өмір сүрудің үш деңгейімен және проблемаларды шешумен бөліседі: макро деңгей, мезо деңгей және микро деңгей:

1. Макродеңгей - бұл мемлекеттің әлеуметтік-саяси, заңнамалық және әлеуметтік-экономикалық институттары;

2. Автор мезодеңгейге ұлттық мәдениет пен идеология, зерттелген әлеуметтік құбылыстарға жататын ортада қалыптасқан әлеуметтік қатынастар кіретінін айтады;

3. Микродеңгей екі жолмен қарастырылады: адамның белгілі бір әлеуметтік құбылысты және онымен байланысты мінез-құлықты қабылдау дәрежесі ретінде екенін дәлелдеген.

Автор «макродеңгей проблеманың жалпы үрдістерімен байланысты, микро деңгей нақты адамның өмірінде проблеманың пайда

болуының мүмкін ерекшеліктерін көрсетеді» [16,152 б].

Дені сау оқушылар мен олардың ата-аналары тарапынан мүгедек балаларға теріс көзқарастар осылайша инклюзивті білім беруді дамыту үрдістерін талдау жалпы мемлекет ауқымында, сондай-ақ білім беру мекемесінің өзі деңгейінде және жеке тұлғаның санасында оны енгізу жолындағы кедергілерді анықтауға мүмкіндік береді. Инклюзивті оқыту мәселесі ерекше білім беру қажеттілігі бар балалар елімізде бүгінгі күнге дейін де өзекті болып қалуда.

Жоғарыда келтірілген идеялар мен бақылауларды қорытындылай келе, инклюзияны енгізу жолындағы кедергілерді жеңу сараланған оқытудың негізі екендігіне көз жеткізу керек, яғни егер білім беруде әр оқушының жеке қажеттіліктерін ескеретін болса, кез-келген адам инклюзияны жеңе алады. Қазақстандық сарапшылардың көпшілігі елімізде инклюзивті білім беру жаңа деңгейге көтеріліп келе жатқанын түсіндіреді. Айта кету керек, сарапшылардың барлығы дерлік білім беру процесіне инклюзивті жүйелерді белсенді енгізу қажеттілігі туралы келіседі. Білім берудің бұл моделі мүмкіндігі шектеулі балаларға жеке дамуы үшін тең жағдай жасайтындықтан, А. К. Жалмұхамедова өз жұмысында мектепте тиімді инклюзивті білім беруді қа-

лыптастыруда түзету-дамыту кеңістіктерінің маңызды рөлін көрнекі түрде көрсетеді.

Қорытынды.

Сондықтан талдау көрсеткендей, инклюзивті мектептің идеалды моделін іздеген кезде шетелдік педагогтар бірыңғай инклюзивті модель құра алмайды, олар әр мектепке бейімделе алады, олар жалпы білім беру процесінде инклюзивті мектепке эксклюзивтілік призмасы арқылы жалғыз дұрыс көзқарас туралы сөйлесе алмайды. Сондықтан инклюзивтіліктің басты мақсаты «барлығына мектеп» құру екенін есте ұстаған жөн. Әр баланың әртүрлілігі мен құндылықтарын тануға, инклюзивті мектеп мәдениетін құруға, директорлардың, инклюзивті қозғалыс жетекшілерінің, мектептердегі кемсітушілікке қарсы икемді ұйымдастырушылық құрылымдардың кәсіби ынтымақтастығына және үкіметтер мен ұйымдардың кең сыртқы қолдауымен инклюзивті білім беру процесіне тиімділік көрсеткіштерін енгізуге бағытталған өзгерістердің маңыздылығы сандық тұрғыдан ескерілмеуі керек. Инклюзивті білім беру процесінде практикалық жұмыстың әр бөлшегі нақты жағдайларда қолданылатын іс-әрекеттің инклюзия шекарасын кеңейтуге қалай ықпал ететінін сапалы бағалауды қажет етеді.

Әдебиеттер тізімі

1. Дүниежүзілік мүгедектер туралы баяндама. Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымы. 2011. – URL: http://www.who.int/disabilities/world_report/2011/summary_ru.pdf (дата обращения: 11.01.2022).
2. Инклюзивті білім беру жағдайында қызмет ететін мұғалімдердің кәсіби күзиреттіліктеріне қойылатын талаптарды дайындау бойынша әдістемелік ұсынымдар. –Астана: Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, 2015.
3. Митина В.С. Развитие сравнительной педагогики в США // Методологические проблемы сравнительной педагогики. – М., 1991.
4. Полонский В.М. Оценка качества научно-педагогических исследований. – М., 1987.
5. Хотылева Т. Ю., Ахутина Т. В. Технологии психолого-педагогической помощи детям с СДВГ в Норвегии // Психологическая наука и образование. – 2010. - №5. – URL: http://psyjournals.ru/psyedu_ru/2010/n5/Hotyleva_Ahutina_full.shtml (дата обращения: 11.01.2022).
6. Воскресенская Н.М. Некоторые вопросы методологии сравнительной педагогики в Англии в 80-х годах: концепция Б. Холмза // Методологические проблемы сравнительной педагогики. – М., 1991.

7. Мюллер-Колленберг Х. Интегративное образование в Германии: аргументы «за» и «против» // Вестник психосоциальной и коррекционно-реабилитационной работы. - 2001. - № 1. - С. 50-71.
8. Ардзинба В. А. Инклюзивное образование инвалидов в Соединенных Штатах Америки // Электронный журнал «Психологическая наука и образование». — 2010. - № 5.
9. Малофеев Н. Н., Совместное воспитание и обучение — закономерные этапы развития системы образования/ Н. Н. Малофеев, М. М. Марковия, Н. Н. Шматко // ДОУ. - 2010. — № 6. — 129 с.
10. Сигал Н. Г. Современное состояние и тенденции развития инклюзивного образования за рубежом: дисс. ... канд. пед. наук: 13.00.01, Казань, 2016.
11. Қазақстан Республикасында инклюзивті білім беруді дамытудың тұжырымдамалық тәсілдемесі (01.06.2015 жылғы №348). – URL: <http://online.zakon.kz/> (дата обращения: 11.01.2022).
12. Suleimenova R.A.Social correctional and pedagogical support as a way of integration of children with disabilities. Problems of inclusion of children with special educational needs in the general education process. - Алматы: Паритет, 2002.
13. Мовкебаева З.А.Роль высших учебных заведений в модернизации процесса образования лиц ограниченными возможностями в развитии // Вестник КазНПУ им. Абая. Серия «Специальная педагогика». -2012. - №1-2 (28-29).
14. Оралканова И.А. Формирование готовности учителей начальных классов к работе в условиях инклюзивного образования: дис. ... докт.философии (PhD). – Алматы, 2014.
15. Рсалдинова А.К., Денисова И.А. Повышение квалификации педагогических кадров в условиях становления инклюзивного образования в Республике Казахстан // Вестник КазНПУ им.Абая. - 2014. - №2. - С. 7 -11.
16. Шмидт В.Р. Социальная эксклюзия и инклюзия в образовании. Учебно-методическое пособие. - М.: МВШСЭН, 2006.

References

1. Duniezhzyzik muggedekter turaly bayandama. Dyniezhzyzik densaulyk saktau yjymy [World Report on disabled people]. - 2011. – Available at: http://www.who.int/disabilities/world_report/2011/summary_ru.pdf.ua (Accessed: 11.01.2022).
2. Inklyuzivti bilim beru zhagdajy`nda ky`zmet etetin mygalimderdin kasibi kyziretiliklerine kojy`laty`n talaptardy` dajy`ndau bojy`nsha adistemelik ysy`ny`mdar [Methodological recommendations for preparing requirements for professional competencies of teachers working in the conditions of inclusive education] (Y.Altynsarin National Academy of Education, Astana, 2015).
3. Mitina V.S. Razvitie sravnitel`noj pedagogiki v SShA [Comparative pedagogy in the USA], Metodologicheskie problemy` sravnitel`noj pedagogiki [Methodological problems of comparative pedagogy] (Moscow, 1991).
4. Polonsky V.M. Ocenka kachestva nauchno-pedagogicheskix issledovanij [Evaluation of the quality of scientific and pedagogical research] (Moscow, 1987).
5. Khotyleva T. Yu., Akhutina T. V. Teknologii psixologo-pedagogicheskoy pomoshhi detyam s SDVG v Norvegii [Technologies of psychological and pedagogical assistance to children with ADHD in Norway], Psihologicheskaya nauka i obrazovanie [Psychological science and education] – 2010. Available at: http://psyjournals.ru/psyedu_ru/2010/n5/Khotyleva_Ahutina_full.shtml (Accessed: 11.01.2022).
6. Voskresenskaya N.M. Nekotory`e voprosy` metodologii sravnitel`noj pedagogiki v Anglii v 80-x godax: koncepciya B. Xolmza [Some questions of the methodology of comparative pedagogy in England in the 80s: the concept of B. Holm for ], Metodologicheskie problemy` sravnitel`noj pedagogiki [Methodological problems of comparative pedagogy] (Moscow, 1991).
7. Myuller-Kollenberg X. Integrativnoe obrazovanie v Germanii: argumenty` «za» i «protiv» [Integrative education in Germany: arguments for and against], Vestnik psixosocial`noj i korrekcionno-reabilitacionnoj raboty` [Bulletin of psychosocial and correctional rehabilitation work], 1, 50-71 (2001).

8. Ardzinba V.A. Inklyuzivnoe obrazovanie invalidov v Soedinenny`x Shtatax Ameriki [Inclusive education for the disabled in the United States of America], *Psihologicheskaya nauka i obrazovanie* [Psychological science and education], 5 (2010).
9. Malofeev N. N., Markoviya M. M., Shmatko N. N. Sovmestnoe vospitanie i obuchenie — zakonomerny`e e`tapy` razvitiya sistemy` obrazovaniya [Joint education and training — the natural stages of the development of the education system], *DOU [PEI]*, 6, 129 (2010).
10. Sigal N. G. Sovremennoe sostoyanie i tendencii razvitiya inklyuzivnogo obrazovaniya za rubezhom [The current state and trends in the development of inclusive education abroad] dissertatsiya ... kandidata Pedagogicheskix nauk: 13.00.01. Diss. ... candidate of pedagogical sciences (Kazan, 2016).
11. Kazakstan Respublikasy`nda inklyuzivti bilim berudi damy`tudy`n tyzhy`ry`mdamaly`k tasildemesi [Conceptual approach to the development of inclusive education in the Republic of Kazakhstan – Available at: <http://online.zakon.kz/> (Accessed: 11.01.2022).
12. Suleimenova R.A. Social correctional and pedagogical support as a way of integration of children with disabilities. Problems of inclusion of children with special educational needs in the general education process (Raritet, Almaty, 2002).
13. Movkebaeva Z.A. Rol` vy`sshix uchebny`x zavedenij v modernizatsii procesa obrazovaniya licz ogranichenny`mi vozmozhnostyami v razvitiy [The role of higher education institutions in the modernization of the process of education of persons with disabilities in development], *Vestnik KazNPU imeni Abaya (Seriya «Special`nayapedagogika»)* [Bulletin of Abay KazNPU]. «Special pedagogy» series, 1 1-2(28-29), 34-38 (2012).
14. Oralkanova I.A. Formirovanie gotovnosti uchitelej nachal`ny`x klassov k rabote v usloviyax inklyuzivnogo obrazovaniya [Formation of readiness of primary school teachers to work in inclusive education]. Dis. ... doct.philosophy (PhD) (Almaty, 2014).
15. Rsaldinova A.K., Denisova I.A. Povy`shenie kvalifikatsii pedagogicheskix kadrov v usloviyax stanovleniya inklyuzivnogo obrazovaniya v Respublike Kazaxstan [Professional development of teaching staff in the context of the formation of inclusive education in the Republic of Kazakhstan] *Vestnik KazNPU imeni Abaya (Seriya «Special`nayapedagogika»)* [Bulletin of Abay KazNPU], 2, 7-11 (2014).
16. Shmidt V.R. Social`naya e`ksklyuziya i inklyuziya v obrazovanii [Social exclusion and inclusion in education]. Educational and methodical manual (MHSEES, Moscow, 2006).

Г.Т.Аюпова¹, Г.М.Исмаилова¹, Б.К.Оспанова¹, М.Е.Мазанбекова²

¹Университет Алихана Букейханова, Семей, Казахстан

²Университеті «Сырдария», Жетysай, Казахстан

Проблемы подготовки будущих педагогов в условиях инклюзивного образования

Аннотация. Статья посвящена работе будущих педагогов с детьми с особыми образовательными потребностями в условиях инклюзивного образования. Инклюзивное образование стремится к развитию методологии, ориентированной на детей, и признает, что все дети являются индивидуальными людьми с различными потребностями в обучении. Подбираются подходы к обучению, которые являются гибкими для удовлетворения различных потребностей в обучении. Если в результате изменений, вносимых в инклюзивное образование, обучение становится более эффективным, то положительная тенденция к этому успеху положительно сказывается на всех детях. На сегодняшний день существует множество мнений по поводу состава участников инклюзивного образования. Следует отметить, что качество результатов обсуждения данной проблемы ниже, чем реализация эффективности процесса в данной сфере образования. Таким образом, инклюзивная образовательная среда характеризуется системой ценностного отношения к обучению, воспитанию и личностному развитию детей с особыми образовательными потребностями, совокупностью ресурсов (средств, внутренних и внешних условий) их жизнедеятельности в учреждениях массового образования и направленностью обучающихся на индивидуальную образовательную стратегию.

Ключевые слова: образование, дети с особыми образовательными потребностями, инклюзивное образование, профессиональная подготовка педагогов, профессиональная компетентность педагогов.

G.T.Ayupova¹, G.M.Ismailova¹, B.K.Ospanova¹, M.E.Mazanbekova²

¹Alikhan Bokeikhan University, Semey, Kazakhstan

²«Syrdarya» University, Zhetisay, Kazakhstan

Problems of training future teachers in inclusive education

Abstract. The article discusses the issues of future teachers' work with children with special educational needs in inclusive education. In this regard, inclusive education strives to develop a child-centered methodology and recognizes that all children are individual people with different learning needs. Inclusive Education strives to develop an approach to teaching and learning that is flexible to meet different learning needs. If, as a result of the changes made to inclusive education, learning becomes more effective, then the positive trend towards this success has a positive effect on all children. To date, there are many opinions about the composition of participants in inclusive education. It should be noted that the quality of the results of the discussion of this problem is lower than the implementation of the effectiveness of the process in this field of education. Thus, an inclusive educational environment is characterized by a system of value-based attitude to the education, upbringing and personal development of children with special educational needs, a set of resources (means, internal and external conditions) of their life in mass education institutions and the orientation of students to an individual educational strategy.

Keywords: education, children with special educational needs, inclusive education, professional training of teachers, professional competence of teachers

Авторлар туралы мәлімет:

Аюпова Г.Т. – PhD, «Педагогика және психология» кафедрасының аға оқытушысы, Әлихан Бөкейхан университеті, Семей, Қазақстан.

Исмаилова Г.М. – педагогика ғылымдарының магистрі, «Педагогика және психология» кафедрасының аға оқытушысы, Әлихан Бөкейхан университеті, Семей, Қазақстан.

Оспанова Б.К. – педагогика ғылымдарының магистрі, «Педагогика және психология» кафедрасының аға оқытушысы, Әлихан Бөкейхан университеті, Семей, Қазақстан.

Мазанбекова М.Е. – **корреспонденция үшін автор**, педагогика ғылымдарының магистрі, «Педагогика және психология» кафедрасының аға оқытушысы, «Сырдария» университеті, Жетісай, Қазақстан.

Ayupova G.T. – PhD, Senior Lecturer of the Department «Pedagogy and psychology» of Alikhan Bokeikhan University, Semey, Kazakhstan.

Ismailova G.M. – Master of Pedagogical Sciences, Senior lecturer of the Department «Pedagogy and psychology» of Alikhan Bokeikhan University, Semey, Kazakhstan.

Ospanova B.K. – Master of Pedagogical Sciences, Senior Lecturer of the Department «Pedagogy and psychology» of Alikhan Bokeikhan University, Semey, Kazakhstan.

Mazanbekova M.E. – **Corresponding author** master of Pedagogical Sciences, Teacher of the Department «Pedagogy and psychology», «Syrdarya» University, Zhetisay, Kazakhstan.